

E-QUALITY

Smjernice za jačanje pravednosti i socijalne uključenosti na visokim učilištima

Smjernice za visoka učilišta u Hrvatskoj

Ninoslav Šćukanec

Institut za razvoj
obrazovanja

Europska unija
Ulaganje u budućnost

Projekt

„E-Quality: Povezivanje kvalitete i socijalne uključenosti u visokom obrazovanju u Hrvatskoj“

Nositelj projekta

Institut za razvoj obrazovanja
www.iro.hr

Smjernice za jačanje pravednosti i socijalne uključenosti na visokim učilištima

Smjernice za visoka učilišta u Hrvatskoj

Ninoslav Šćukanec

Europska unija
Ulaganje u budućnost

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.
Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost Instituta za razvoj obrazovanja.

Autor i urednik:
Ninoslav Šćukanec

Urednički odbor:

Emita Blagdan, Agencija za znanost i visoko obrazovanje
Karin Doolan, Odjel za sociologiju, Sveučilište u Zadru
Đurđica Dragojević, Agencija za znanost i visoko obrazovanje
Iva Košutić, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
Lovro Liverić, Sveučilište u Rijeci
Mladenka Tkalčić, Sveučilište u Rijeci
Nina Vranešević Marinić, Institut za razvoj obrazovanja
Vlasta Vizek Vidović, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu

Lektura:
Anda Bukvić Pažin

Grafičko oblikovanje:
KO:KE kreativna farma

Zagreb, 2015.

ISBN 978-953-7901-21-9

Sadržaj

Predgovor.....	4
Uvod.....	5
1. Pravednost i socijalna uključenost u visokom obrazovanju.....	8
1.1. Razvoj pravednosti i socijalne uključenosti u Europi.....	8
1.2. Terminologija.....	9
1.3. Razvoj pravednosti i socijalne uključenosti u Hrvatskoj.....	10
1.4. Veza između pravednosti i socijalne uključenosti te osiguravanja kvalitete u visokom obrazovanju.....	11
2. Smjernice i njihova upotreba.....	13
3. Područja za jačanje pravednosti i socijalne uključenosti.....	17
4. Primjer upotrebe Smjernica u projektu E-Quality.....	21
5. Smjernice za jačanje pravednosti i socijalne uključenosti.....	24
1. Upravljanje visokim učilištem.....	25
2. Razvoj politika i procedura koje potiču pravednost i socijalnu uključenost.....	27
3. Oblikovanje studijskih programa.....	29
4. Izvođenje studijskih programa.....	31
5. Ocjenjivanje i davanje povratnih informacija.....	33
6. Uključivanje studenata.....	34
7. Uključivanje zaposlenika.....	35
8. Resursi za učenje, prostor i okolina.....	36
6. Primjeri dobre prakse za jačanje pravednosti i socijalne uključenosti na visokim učilištima.....	38
Literatura.....	41
0 Ediciji E-Quality.....	43

Predgovor

Smjernice su izrađene u sklopu **projekta „E-Quality: Povezivanje kvalitete i socijalne uključenosti u visokom obrazovanju u Hrvatskoj“**. Glavni je cilj projekta bio pridonijeti jačanju pravednosti i socijalne uključenosti na visokim učilištima u Hrvatskoj. Definicija pravednosti za potrebe ovog projekta preuzeta je iz Bolonjskog procesa, točnije ministarskog priopćenja iz Londona iz 2007. godine, i shvaćena je kao proces i cilj prema kojemu socijalni profil studentskog tijela koje ulazi u visoko obrazovanje, u njemu sudjeluje i uspješno ga završava, odgovara heterogenom socijalnom profilu šireg stanovništva. Budući da postoje različiti načini na koje visoka učilišta mogu unapređivati pravednost i socijalnu uključenost, u projektu E-Quality proučavalo se do koje mjere postupci za osiguravanje kvalitete na visokim učilištima mogu pridonijeti jačanju pravednosti i socijalne uključenosti. U projektu se uzela u obzir činjenica da Hrvatska ima razvijen, funkcionalan i kvalitetan sustav za vanjsko osiguravanje kvalitete visokih učilišta za koji je nadležna Agencija za znanost i visoko obrazovanje (AZVO). U pojedinim projektnim aktivnostima koristili su se javno dostupni dokumenti i izvještaji AZVO-a. S druge pak strane, u projektu je uzeta u obzir i činjenica da sva visoka učilišta u Hrvatskoj imaju sustave za interno osiguravanje kvalitete koji su bili ili će biti predmet vanjskog vrednovanja AZVO-a. Članovi su konzorcija projekta bili, između ostalih, voditelji ureda za osiguravanje kvalitete na partnerskim visokim učilištima.

Prvi specifični cilj projekta E-Quality jest **omogućivanje visokim učilištima da samovrednuju i samostalno rade na unapređivanju pravednosti i socijalne uključenosti**. U tu svrhu razvili smo smjernice i skale za procjenu razine postignuća visokog učilišta u poštivanju pravednosti i socijalne uključenosti. Drugi specifični cilj projekta jest razvijanje prijedloga oznake kvalitete koja bi se mogla dodjeljivati visokim učilištima koja aktivno rade na jačanju pravednosti i socijalne uključenosti. **Sve iznesene preporuke i smjernice projekta E-Quality neobvezatne su** za visoka učilišta i druge institucije i ne temelje se na proceduri propisanoj zakonom ili nekim drugim propisom. Visoka učilišta mogu samostalno odlučiti u kojem obliku i kojem opsegu žele primijeniti iznesene preporuke i smjernice. Treći specifični cilj projekta izrada je preporuka koje nacionalna agencija koja se brine za osiguravanje kvalitete u visokom obrazovanju, AZVO, može uzeti u obzir želi li dodatno potaknuti visoka učilišta na jačanje pravednosti i socijalne uključenosti.

Projekt je trajao 18 mjeseci, od 21. kolovoza 2013. do 21. veljače 2015. Projektom je upravljao Institut za razvoj obrazovanja (IRO) iz Zagreba, a partnerske institucije uključene u projekt su: Sveučilište u Rijeci, Sveučilište u Zadru, Veleučilište „Marko Marulić“ u Kninu, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Agencija za znanost i visoko obrazovanje RH te Udruga za razvoj visokoga školstva Universitas iz Rijeke. Međunarodna stručnjakinja na projektu bila je profesorica Liz Thomas (UK). Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskoga socijalnog fonda kroz program IPA (komponenta: Razvoj ljudskih potencijala u Hrvatskoj 2007. – 2013. / Integracija skupina u nepovoljnom položaju u redoviti obrazovni sustav).

Iscrpnije informacije o projektu E-Quality, zajedno s ovom i ostalim publikacijama iz Edicije E-Quality, dostupne su na internetskoj stranici projekta www.ipa-equality.eu ili se mogu dobiti na zahtjev preko e-adrese iro@iro.hr.

Uvod

Smjernice se temelje na prikupljenim podacima i izrađenim analizama u sklopu projekta E-Quality. Prvo, smjernice se zasnivaju na **rezultatima istraživanja „Institucijski poticaji i prepreke za uspjeh u studiju: perspektiva studenata/ica“** koje se provodilo od studenoga 2013. do siječnja 2014. godine na Sveučilištu u Rijeci, Sveučilištu u Zadru te Veleučilištu „Marko Marulić“ u Kninu. Obuhvaćeno je osam fokusnih grupa s ukupno 47 studenata koji pripadaju ranjivim skupinama studenata, a u analizi su se koristili i podaci prikupljeni istraživanjem Eurostudent za Hrvatsku iz 2010. godine.

Drugo, smjernice se temelje na **podacima koji su prikupljeni u intervjuima s predstavnicima uprava, nastavnika, administrativnog osoblja i studenata na Sveučilištu u Rijeci, Sveučilištu u Zadru te Veleučilištu „Marko Marulić“ u Kninu** u kojima je sudjelovalo ukupno 38 sudionika. Intervjui su održani u lipnju i srpnju 2014. godine i provodili su ih Ninoslav Šćukanec iz Instituta za razvoj obrazovanja te Karin Doolan sa Sveučilišta u Zadru. Ninoslav Šćukanec potom je sastavio zapisnike s intervjuja, koje je nakon toga analiziralo Stručno povjerenstvo projekta E-Quality. Konačan rezultat tih analiza tri su odvojena izvještaja Stručnog povjerenstva s preporukama za unapređivanje pravednosti i socijalne uključenosti na visokim učilištima partnerima na projektu E-Quality. Stručno povjerenstvo projekta činili su Vlasta Vizek Vidović i Iva Košutić (Institut za društvena istraživanja u Zagrebu), Karin Doolan (Sveučilište u Zadru), Mladenka Tkalić i Lovro Liverić (Sveučilište u Rijeci i članovi Akreditacijskog savjeta Agencije za znanost i visoko obrazovanje), Đurđica Dragojević (Agencija za znanost i visoko obrazovanje), Nina Vranešević Marinić i Ninoslav Šćukanec (Institut za razvoj obrazovanja).

Treće, za potrebe provođenja spomenutog istraživanja, intervjuja i izrade izvještaja **služili smo se dokumentima** kojima se koristi Agencija za znanost i visoko obrazovanje u proceduri reakreditacije te dokumentom „Embedding equality and diversity in the curriculum: Self-evaluation framework“ koji su za The Higher Education Academy pripremile Helen May i Liz Thomas. Svi navedeni dokumenti prilagođeni su potrebama projekta E-Quality. Također, u konceptualizaciji pojedinih projektnih aktivnosti znatno nam je pomogla knjiga „Equity and Quality Assurance: A Marriage of Two Minds“ koju je 2010. godine izdao UNESCO - *International Institute for Educational Planning*.

Važno je naglasiti kako smjernice za jačanje pravednosti i socijalne uključenosti nisu propisane zakonom ili nekom drugom regulativom, već je riječ o smjernicama kojima se visoka učilišta i nadležna tijela mogu proizvoljno koristiti u svrhu praćenja i podizanja kvalitete rada na području pravednosti i socijalne uključenosti u visokom obrazovanju. U tekstu se rabi termin ranjive skupine studenata ili ranjivi studenti. Većina visokih učilišta među ranjive studente ubraja **studente nižega socio-ekonomskog statusa te studente s invaliditetom**. Projekt E-Quality, zahvaljujući spomenutom istraživanju i intervjuima, prepoznao je i sljedeće skupine studenata kao ranjive: **studente starije od 25 godina, studente koji rade uz studij, studente sa zdravstvenim teškoćama, studente roditelje i studente koji žive izvan mjesta studiranja**.

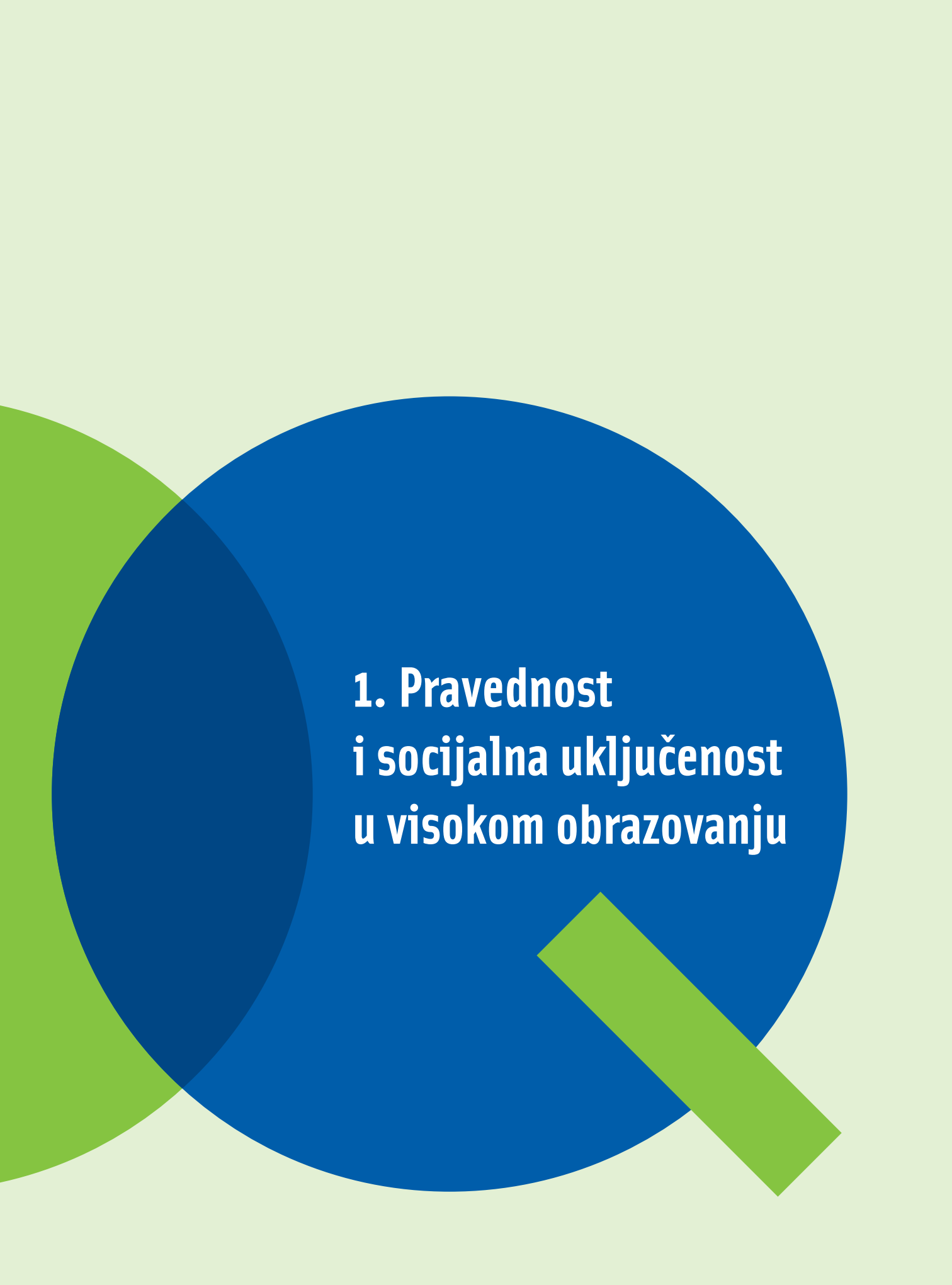
Preporučujemo **uz ovu publikaciju pogledati** i sljedeće projektne publikacije:

- projektnu publikaciju pod nazivom „**Izvještaji o stanju pravednosti i socijalne uključenosti na Sveučilištu u Rijeci, Sveučilištu u Zadru i Veleučilištu „Marko Marulić“ u Kninu**“, budući da ta publikacija sadrži izvještaje koji su strukturirani slijedeći područja opisana u ovim Smjernicama.
- istraživanje „**Institucijski poticaji i prepreke za uspjeh u studiju: perspektiva studenata/ica**“.

Smjernice koje ćemo predstaviti u idućim poglavljima jedan su od mogućih alata kojima visoka učilišta mogu kritički sagledati do koje je mjere poštivanje pravednosti i socijalne uključenosti ugrađeno u mehanizme upravljanja visokim

učilištem, u oblikovanje i izvođenje studijskih programa te u postupke vrednovanja postignuća studenata i zaposlenika. Smjernice omogućuju provedbu različitih postupaka koji jačaju pravednost i socijalnu uključenost na visokim učilištima. Ova je publikacija, kao i sve ostale publikacije iz Edicije E-Quality, dostupna na projektnoj internetskoj stranici www.ipa-equality.eu ili se može dobiti na zahtjev preko e-adrese iro@iro.hr.

**1. Pravednost
i socijalna uključenost
u visokom obrazovanju**

1.1

Razvoj pravednosti i socijalne uključenosti u Europi

U proteklih 13 godina pitanje pravednosti i socijalne uključenosti u visokom obrazovanju sastavni je dio različitih inicijativa koje su pokrenute u sklopu **Bolonjskog procesa te od strane Europske komisije**. Pitanje socijalne dimenzije u visokom obrazovanju prvi put se spominje u ministarskom priopćenju iz Praga 2001. godine, zahvaljujući inicijativi studenata, kao područje kojemu se treba više posvetiti u sklopu Bolonjskog procesa. Priopćenja iz Berlina iz 2003. godine te iz Bergena iz 2005. godine ističu kako povećavanje europske konkurentnosti mora biti u ravnoteži s unapređivanjem socijalnih karakteristika Europskog prostora visokog obrazovanja (EHEA). Ističe se kako bi visoko obrazovanje trebalo pridonijeti većoj socijalnoj uključenosti te smanjenju socijalnih i rodni nejednakosti. Time je socijalna dimenzija (*social dimension*) postala sastavni dio EHEA-a te jedan od preduvjeta jačanja njegove atraktivnosti i konkurentnosti.

Ministarsko priopćenje iz Londona iz 2007. godine prvi put donosi jasnu definiciju i cilj socijalne dimenzije visokog obrazovanja prema kojima **socijalni profil studentskog tijela koje ulazi u visoko obrazovanje, u njemu sudjeluje i uspješno ga završava treba odgovarati heterogenom socijalnom profilu šireg stanovništva**. Studentsko tijelo treba odražavati raznolikost ukupne populacije i različitim mjerama potrebno je osigurati da upis, uspješno studiranje i završetak studija ovisi prvenstveno o sposobnostima studenata, a ne o njihovim osobnim karakteristikama i životnim okolnostima koje su izvan njihovog neposrednog utjecaja.

Važnost maksimalnog korištenje talenta i kapaciteta svih građana Europe **kroz širenje sudjelovanja u visokom obrazovanju (*widening participation*)**, posebno u kontekstu starenja stanovništva, naglašena je u priopćenju iz Leuvena 2009. godine. U istom priopćenju ministri su se obvezali na definiranje mjerljivih ciljeva za širenje sudjelovanja u visokom obrazovanju za ranjive skupine do 2020. godine. **Države članice Bolonjskog procesa izvještavaju svake dvije godine o napretku vezanom uz realizaciju akcijskih planova za širenje sudjelovanja i povećavanje fleksibilnosti u visokom obrazovanju**, u sklopu nacionalnih izvještaja o provođenju Bolonjskog procesa. Kvaliteta podataka u nacionalnim izvještajima koje šalju države članice Bolonjskog procesa znatno se razlikuje, pa je njihova primjenljivost ograničena.

Ministri su u priopćenju iz Bukurešta iz 2012. godine naglasili da je **širenje pristupa visokom obrazovanju (*widening access*) preduvjet društvenog napretka i ekonomskog razvoja**. Ministri su ponovili važnost usvajanja nacionalnih mjera kojima bi se širio pristup visokom obrazovanju. Smatraju da je potrebno uložiti veće napore u poboljšanje položaja ranjivih skupina studenata. To je moguće kroz daljnji razvoj socijalne dimenzije visokog obrazovanja, smanjenje nejednakosti, pružanje odgovarajućih usluga studentima, kroz savjetovanje i usmjeravanje te omogućavanje fleksibilnih putova učenja, uključujući priznavanje prethodnih oblika učenja.

Radna skupina Bolonjskog procesa za socijalnu dimenziju nastoji usustaviti podatke i razviti indikatore kojima bi mogla mjeriti napredak u razvoju socijalne dimenzije u visokom obrazovanju. Od 2013. godine članice Bolonjskog procesa rade na **sustavnom i transparentnom prikupljanju mjera koje unapređuju politike i prakse koje se odnose na jačanje socijalne dimenzije u visokom obrazovanju**. Sve mjere su prikazane i dostupne na internetskim stranicama projekta *Peer Learning for the Social Dimension* (PL4SD), www.pl4sd.eu. Razmjena dobrih praksi omogućuje zemljama članicama EHEA-a razmjenu znanja i iskustava na području socijalne dimenzije visokog obrazovanja, usporedbu i vrednovanje različitih pristupa u oblikovanju politika te identificiranje najboljih praksi za rješavanje određenih problema. Dodatno, veliku važnost za sustavno prikupljanje podataka o socio-ekonomskim karakteristikama studenata ima **istraživanje Eurostudent** (www.eurostudent.eu) koje se provodi svake četiri godine u više od 25 zemalja EHEA-a, uključujući i Hrvatsku.

Na razini EU-a, jedan od najvažnijih mehanizama za unapređivanje pravednosti je **strategija „ET 2020“**. Vijeće EU-a je 2009. godine objavilo strateški dokument „ET 2020“ koji predstavlja strateški okvir za europsku suradnju u obrazovanju i izobrazbi do 2020. godine. Jedan od četiri glavna cilja ove strategije je promocija pravednosti (*equity*), socijalne kohezije i aktivnog građanstva. Politike obrazovanja i izobrazbe trebale bi svim građanima omogućiti kvalitetno obrazovanje. Pravednost je u ovom dokumentu vezana uz stjecanje znanja, vještina i kompetencija koje su im potrebne za zapošljavanje, socijalnu uključenost, aktivno građanstvo i osobno ispunjenje.

1.2

Terminologija

Bolonjski proces i politike EU-a **stavljaju visoko obrazovanje u širi društveni kontekst te pokazuju njegov snažan utjecaj na socijalno uključivanje, zapošljavanje, razvoj gospodarstva i konkurentnost te aktivno građanstvo**. Ključni procesi u EHEA-u i EU-u prepoznali su utjecaj socijalne dimenzije visokog obrazovanja na:

- **Društvenu pravdu** – obrazovni uspjeh ne smije ovisiti o osobnim karakteristikama i životnim okolnostima koje su izvan neposredne kontrole pojedinca. To se odnosi na porijeklo pojedinca, socio-ekonomske karakteristike studenata, rod, rasu, pripadnost određenoj etničkoj skupini i sl. Rizik neulaska i nezavršavanja visokog obrazovanja povezan je s otežanim socijalnim uključivanjem.
- **Razvoj gospodarstva** – širenje pristupa visokom obrazovanju za ranjive skupine studenata dovodi do maksimalnog korištenja i razvoja ljudskog potencijala, čime se pridonosi konkurentnosti i razvoju gospodarstva temeljenog na znanju.
- **Razvoj društva** – povećanjem udjela visokoobrazovanih u ukupnoj populaciji, posebno kroz uključivanje ranjivih skupina u visoko obrazovanje te kroz osiguravanje njihovog uspješnog završetka, pridonosi se ukupnom razvoju društva koje karakterizira viši stupanj socijalne kohezije i uzajamnog povjerenja, viši prinosi od poreza, aktivnija participacija u političkom životu i razvoju zajednice te bolje zdravstveno stanje građana.

Terminologija koja se koristi za naglašavanje važnosti širenja pristupa i omogućavanje završetka studija bez prepreka vezanih uz osobne i životne okolnosti izvan neposredne kontrole pojedinca **nije usklađena i konzistentna na europskoj razini: koriste se termini socijalna dimenzija, širenje sudjelovanja, širenje pristupa, pravednost i socijalna uključenost**. Zajednička karakteristika svih ovih termina upravo je spomenuta činjenica da ulaz u visoko obrazovanje i njegov završetak ne smiju ovisiti o karakteristikama studenata koje su izvan njihove neposredne kontrole. U **projektu E-Quality odlučeno je da će se koristiti termini pravednost (*equity*) i socijalna uključenost**, čija je definicija preuzeta iz ministarskog priopćenja iz Londona iz 2007. godine, i prema kojoj socijalni profil studentskog tijela koje ulazi u visoko obrazovanje, u njemu sudjeluje i uspješno ga završava treba reflektirati različitost socijalnog profila u sveukupnoj populaciji.

U širem kontekstu pravednost i socijalna uključenost vezani su uz pitanje uspješnosti studiranja i odustajanja od studija, uz oblikovanje i izvođenje studijskih programa te uz vrednovanje postignuća studenata. Vezani su i uz uključivanje studenata u sve ključne aspekte rada visokog učilišta, kao i uz uključivanje zaposlenika visokih učilišta koji bi trebali aktivno surađivati sa studentima i ostalim ključnim dionicima u zajednici u kojoj djeluje visoko učilište. S obzirom na

negativan demografski trend u Hrvatskoj, širenje pristupa studiju i povećavanje završenosti studija posebno su važni ako se želi zadržati postojeća veličina sektora visokoga obrazovanja. U idealnom slučaju, **razmatranje pravednosti i socijalne uključenosti trebalo bi biti uključeno u gotovo sve funkcije visokog učilišta i tretirati se kao kontinuiran proces unapređivanja kvalitete** (May i Bridger, 2010; vidi poglavlje „Veza između pravednosti i socijalne uključenosti te osiguravanja kvalitete“).

1.3

Razvoj pravednosti i socijalne uključenosti u Hrvatskoj

Sustavno praćenje pravednosti i socijalne uključenosti započelo je **uključivanjem Hrvatske u istraživanje Eurostudent 2010. godine**, kad je ovo istraživanje prvi put provedeno u Hrvatskoj. Nacionalni izvještaj istraživanja Eurostudent za Hrvatsku objavljen je 2011. godine (Farnell et al., 2011) i on prvi put donosi podatke o socio-ekonomskim karakteristikama studentskog života u Hrvatskoj. Budući da se istraživanje Eurostudent provodi u još 25 europskih zemalja, hrvatski podaci su se tada prvi put uspoređivali u europskom izvještaju (Orr et al., 2010) s preostalim zemljama koje su sudjelovale u istraživanju Eurostudent. Hrvatska se uključila i u idući ciklus istraživanja Eurostudent koje je ponovno provedeno 2014. godine u Hrvatskoj, a nacionalni je izvještaj objavljen polovicom 2015. godine. Time je omogućena usporedba podataka o socio-ekonomskim karakteristikama studenata u Hrvatskoj iz 2010. i 2014. godine na nacionalnoj razini te ocjena napretka u određenim područjima.

U sklopu **TEMPUS projekta „ACCESS: Prema pravednom i transparentnom pristupu visokom obrazovanju u Hrvatskoj“**, kojim je od 2010. do 2013. godine upravljao Institut za razvoj obrazovanja (IRO) i u kojem su sudjelovala sva javna visoka učilišta u Hrvatskoj, napravljene su preporuke za reformu financiranja javnih visokih učilišta te preporuke za reformu sustava financijskih potpora za studente (studentski standard). Preporuke pridonose i jačanju pravednosti jer su istraživanja i komparativne analize pomoću kojih su prikupljeni podaci za izradu preporuka ispitivali utjecaj politika financiranja na pravednost i na ranjive skupine studenata. Više informacija o projektu dostupno je na internetskim stranicama projekta www.tempus-access.info.

Važan iskorak u povezivanju financiranja i pravednosti učinjen je i pri pokretanju **pilot sheme programskih ugovora koje je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta RH (MZOS) potpisalo 2013. i 2014. godine sa svim javnim visokim učilištima**. Mogućnost dodatnog financiranja povezana je u programskim ugovorima s ispunjavanjem odabranih ciljeva. MZOS je među ciljeve koje su visoka učilišta mogla odabrati uvrstio niz ciljeva koji se odnose na jačanje pravednosti i socijalne uključenosti:

- olakšanje pristupa studiju i potpora pri studiju za studente slabijega socio-ekonomskog statusa i studente s invaliditetom;
- olakšanje pristupa i osiguravanje kvalitete studija za studente starije od 25 godina;
- povećavanje utjecaja studentskih evaluacija nastavnika i nastave;
- povećavanje kvalitete rada stručnih službi;
- unapređivanje suradnje između studenata i uprava visokih učilišta;

- povećavanje suradnje s gospodarstvom i lokalnom zajednicom u pitanjima od interesa za studente, studije i nastavu;
- ujednačavanje položaja studenata na visokom učilištu s obzirom na iznose participacije u troškovima studija.

U projektu E-Quality ustanovljeno je da su trenutačno programski ugovori glavni mehanizam za unapređivanje pravednosti i socijalne uključenosti na hrvatskim visokim učilištima.

Na kraju, **Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije, koju je Sabor RH usvojio 2014.** godine, među glavne razvojne ciljeve uvrstila je reformu studentskog standarda s ciljem ostvarenja veće pravednosti u visokom obrazovanju. Strategija navodi kako visoko obrazovanje mora biti dostupno svima u skladu s osobnim sposobnostima. Planira se također izrada programa unapređivanja socijalne dimenzije studiranja, uz analizu pristupa i uspješnog završavanja studija za ranjive skupine studenata. Hrvatska želi razviti sustavnu politiku uključivanja podzastupljenih skupina studenata. Poseban naglasak namjerava se staviti na osiguranje minimalnih standarda pristupačnosti visokih učilišta za studente s invaliditetom.

1.4

Veza između pravednosti i socijalne uključenosti te osiguravanja kvalitete u visokom obrazovanju

Međunarodna iskustva

Martin (2010) navodi kako je jačanje pravednosti i socijalne uključenosti na institucionalnoj razini/na visokim učilištima moguće unaprijediti:

- ako postoji nacionalna strategija ili nacionalni program namijenjen jačanju pravednosti i socijalne uključenosti u visokom obrazovanju,
- ako je u nacionalni model osiguravanja kvalitete u visokom obrazovanju ugrađeno poštivanje pravednosti i socijalne uključenosti,
- ako postoje institucionalne politike i mehanizmi koji su eksplicitno usmjereni na jačanje pravednosti i socijalne uključenosti.
 - a. Nacionalna strategija ili nacionalni program** namijenjen jačanju pravednosti i socijalne uključenosti u visokom obrazovanju

Ako nacionalna strategija za razvoj visokog obrazovanja i znanosti ima jasne ciljeve koji su usmjereni na jačanje pravednosti i socijalne uključenosti, visoka učilišta time će biti potaknuta da u svoje institucionalne strategije i politike uvrste jačanje pravednosti i socijalne uključenosti. Postojanje dodatnih nacionalnih poticaja, kao što su posebni programi ili programski ugovori koji su specifičnije usmjereni na jačanje pravednosti, mogu dodatno potaknuti visoka učilišta na jačanje pravednosti. Još bolji rezultati mogu se postići ako su programi ili programski ugovori povezani s različitim oblicima financiranja visokih učilišta.

b. Nacionalni model osiguravanja kvalitete u visokom obrazovanju u koji je ugrađeno poštivanje pravednosti i socijalne uključenosti

Nacionalne strategije, programi i programski ugovori mogu pridonijeti uvrštavanju jačanja pravednosti i socijalne uključenosti među strateške ciljeve nacionalnog modela za osiguravanje kvalitete. Nacionalni model osiguravanja kvalitete podrazumijeva usuglašen skup standarda i kriterija čije se poštivanje na visokim učilištima osigurava različitim postupcima vanjske evaluacije. Ako se u standarde i kriterije, zajedno s postupcima vanjske evaluacije, ugrade elementi pravednosti i socijalne uključenosti, time se oblikuje okvir koji može kontinuirano poticati visoka učilišta na jačanje pravednosti i socijalne uključenosti. Budući da model osiguravanja kvalitete najčešće sadrži mehanizme samoevaluacije visokih učilišta, vanjskog neovisnog vrednovanja, naknadnog praćenja i izvještavanja, on može dugoročno osigurati da visoka učilišta kroz različite institucionalne mehanizme i prakse jačaju pravednost i socijalnu uključenost.

c. Institucionalne politike i mehanizmi koji su eksplicitno usmjereni na jačanje pravednosti i socijalne uključenosti

Ako su nacionalni strateški okvir i nacionalni model osiguravanja kvalitete usmjereni na unapređivanje pravednosti i socijalne uključenosti, visoka će učilišta biti potaknuta razviti različite mehanizme pomoću kojih će dugoročno razvijati pravednost i socijalnu uključenost. Time će se utjecati i na efektivno praćenje napretka u razvoju pravednosti i socijalne uključenosti. Financiranje na temelju postignuća i različiti oblici nagrađivanja u jačanju pravednosti mogu biti dodatni poticaj visokim učilištima. Pritom je važno osigurati da visoka učilišta imaju autonomiju u određivanju načina na koji će ostvariti nacionalne strateške ciljeve.

Prepoznaju li visoka učilišta svoje interne sustave kvalitete kao poželjne i efektivne mehanizme koji bi omogućili kontinuirano nadziranje i vrednovanje praksi koje jačaju pravednost i socijalnu uključenost, osiguralo bi se da unapređivanje pravednosti postane sastavni dio jačanja sveukupne kvalitete rada određenog visokog učilišta. Time bi se unapređivanje pravednosti proširilo od usmjerenosti samo na određenu ranjivu skupinu studenata za koju postoje specifične mjere, na uključivanje studenata, nastavnika i administrativnog osoblja, koji bi kroz uzajamnu suradnju jačali pravednost i socijalnu uključenost u svim aspektima rada jednog visokog učilišta (May i Bridger, 2010).

Iskustva iz Hrvatske

Donošenjem nove Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije RH u 2014. godini kojoj je jedan od strateških ciljeva unaprijediti socijalnu dimenziju studiranja, Hrvatska je osigurala poticajni nacionalni strateški okvir za unapređivanje pravednosti i socijalne uključenosti u visokom obrazovanju. Sukladno Zakonu o osiguravanju kvalitete u znanosti i visokom obrazovanju iz 2009. godine, u Hrvatskoj je nadležna Agencija za znanost i visoko obrazovanje (AZVO) pokrenula različite postupke vanjskog vrednovanja kvalitete u visokom obrazovanju i znanosti: inicijalna akreditacija i reakreditacija, *audit*, tematsko vrednovanje i dr. Uloženi su znatni naponi u pokretanje sustava osiguravanja kvalitete u visokom obrazovanju. U 2015. godini uspješno će završiti prvi krug reakreditacije pomoću kojega je prikupljeno mnoštvo vrijednih podataka i primjera iz prakse. Time i nacionalni model osiguravanja kvalitete, zajedno s novom strategijom razvoja visokog obrazovanja i znanosti, otvara povoljnu priliku za dodatno jačanje pravednosti i socijalne uključenosti u visokom obrazovanju i znanosti u idućem petogodišnjem ciklusu preko postupaka vrednovanja koje će provoditi AZVO.

U sklopu projekta E-Quality razvijene su preporuke o daljnjem jačanju pravednosti za nositelje nacionalnih politika (AZVO, MZOS i dr.), ali je oblikovan i neobvezujući i fleksibilan alat koji će, pomoću različitih metoda, omogućiti visokim učilištima, njihovim studentima i zaposlenima samostalan rad na jačanju pravednosti i socijalne uključenosti. O tome će detaljnije biti riječi u idućim poglavljima.

The background features a light green gradient. A large blue circle is positioned in the center, overlapping a smaller green circle on the left. A green diagonal bar crosses the bottom right of the blue circle.

2. Smjernice i njihova upotreba

Pri upotrebi ovih Smjernica potrebno je voditi računa o sljedećim načelima koja bi trebala pridonijeti njihovom efektivnijem i efikasnijem korištenju:

Neobvezujući alat za kritičko promišljanje o pravednosti i socijalnoj uključenosti

Smjernice su jedan od mogućih alata pomoću kojih visoka učilišta mogu kritički sagledati do koje je mjere poštivanje pravednosti i socijalne uključenosti ugrađeno u mehanizme upravljanja visokim učilištem, u oblikovanje i izvođenje studijskih programa te u postupke vrednovanja postignuća studenata i zaposlenika. Smjernice nisu obvezne za visoka učilišta i nisu dio formalnih procedura za osiguravanje i praćenje kvalitete u visokom obrazovanju koje su propisane zakonom ili nekom drugom regulativom. Visoka učilišta mogu potpuno samostalno odlučiti žele li jačati pravednost i socijalnu uključenost putem ovih smjernica.

Fleksibilno korištenje na institucionalnoj i individualnoj razini

Smjernice su fleksibilan alat koji se može koristiti na različite načine. Prikladne su za korištenje na institucionalnoj razini. Njima se može koristiti centralna uprava za cijelu instituciju, ali i sastavnice zasebno na razini fakulteta, odsjeka, odjela ili nekih drugih manjih organizacijskih jedinica. Mogu ih upotrijebiti zasebno pojedine studentske službe kako bi unaprijedile svoj rad sa studentima. Moguća je i kombinacija svega navedenoga kroz međuinstitucijske timove ili neke druge oblike suradnje različitih institucionalnih sastavnica. Pri institucionalnom je korištenju uputno poslužiti se perspektivama različitih dionika: uprave, nastavnika, administrativnog osoblja, studenata, predstavnika lokalne ili gospodarske zajednice, organizacija civilnog društva i dr. S druge strane, Smjernice se mogu koristiti i na individualnoj razini pa se nastavnici i administrativno osoblje njima mogu služiti za unapređivanje studijskih programa i vrednovanja studenata. Može ih upotrijebiti vodstvo visokog učilišta ili zaposlenici koji upravljaju i donose odluke. Mogu ih upotrijebiti studenti i studentske organizacije ako žele unaprijediti pravednost na svojim sastavnicama ili pak na cijelom visokom učilištu.

Različiti načini korištenja: vrednovanje, praćenje, okvir za diskusiju i prikupljanje podataka

Smjernicama se omogućuje provedba različitih postupaka kojima se jača pravednost i socijalna uključenost: moguće ih je upotrijebiti u svrhu samovrednovanja, ali i u svrhu naknadnog praćenja ako se institucija ili pojedinac odluče za sustavno, kontinuirano i dugoročno jačanje pravednosti i socijalne uključenosti. Smjernicama se omogućuje usporedba različitih faza praćenja pomoću kojih je moguće ustanoviti napredak u postizanju ciljeva. Upotrebom smjernica moguće je uvesti i vanjsko vrednovanje koje se može povjeriti neovisnom tijelu ili stručnoj instituciji koji mogu procijeniti stupanj razvijenosti pravednosti i socijalne uključenosti te iznijeti preporuke za unapređivanje poslovanja. Moguća je i kombinacija vanjskog i unutarnjeg vrednovanja. Izbor i kombinacija postupaka ovise o strateškim ciljevima, potrebama i okruženju unutar kojega djeluje visoko učilište, njegove sastavnice, njegovi zaposlenici i studenti. Smjernice mogu biti i svojevrsan vodič ili podsjetnik za sustavno promišljanje i diskusiju o pravednosti i socijalnoj uključenosti koja bi se mogla unapređivati na institucionalnoj razini, na razini studijskih programa i pojedinih predmeta, u sklopu različitih projekata ili različitih oblika javnih događanja. Mogu poslužiti i za strukturirano prikupljanje podataka te za izradu budućih planova i određivanje budućih prioriteta.

Korištenje: jednokratno ili redovito u razmacima kroz dulje razdoblje

Učestalost korištenja smjernica najvećim dijelom ovisi o načinu korištenja. Ako se izabere neki oblik institucionalnog vrednovanja, preporučuje se redovito praćenje u razmacima od tri do pet godina. No, moguće je i jednokratno korištenje kako bi se ustanovilo trenutačno stanje ili kako bi se jednokratno prikupili podaci za potrebe specifičnih projekata, javnih kampanja i dr. Također, smjernice se mogu koristiti kao alat pomoću kojega visoka učilišta prate postizanje ciljeva iz programskih ugovora potpisanih s Ministarstvom znanosti, obrazovanja i sporta RH na razdoblje od tri godine.

Osam područja za jačanje pravednosti i socijalne uključenosti

Smjernice su podijeljene na osam područja koja pokrivaju upravljanje visokim učilištem, razvoj različitih institucionalnih

politika, oblikovanje i izvođenje studijskih programa, vrednovanje i davanje povratnih informacija studentima, načine uključivanja studenata i zaposlenih te resurse za učenje. Oni koji se odluče za korištenje smjernica mogu samostalno izabrati žele li ispuniti svih osam područja ili pak samo neka od njih.

Skale za procjenu razine postignuća: omogućuju usporedbu i mjerenje napretka

Unutar svakog područja nalazi se niz tvrdnji za koje treba procijeniti do koje su mjere ispunjene. U Tabeli 1. ponuđene su dvije skale pomoću kojih je moguće procijeniti razinu do koje je pojedina tvrdnja ispunjena. Moguće je iskoristiti obje skale ili samo jednu od njih. Razina postignuća ili bodovi upisuju se u tabele ispod svake tvrdnje (vidi poglavlje 5. Smjernice za jačanje pravednosti i socijalne uključenosti). U tabele je moguće upisati i različita opažanja i primjere za koje se procijeni da su važni pri donošenju mišljenja o razini postignuća, kao i preporuke za unapređivanje. Tabela 1. je rađena po uzoru na dokument „Embedding equality and diversity in the curriculum: Self-evaluation framework“ koji su za *The Higher Education Academy* pripremile Helen May i Liz Thomas - tabela je prilagođena potrebama projekta E-Quality.

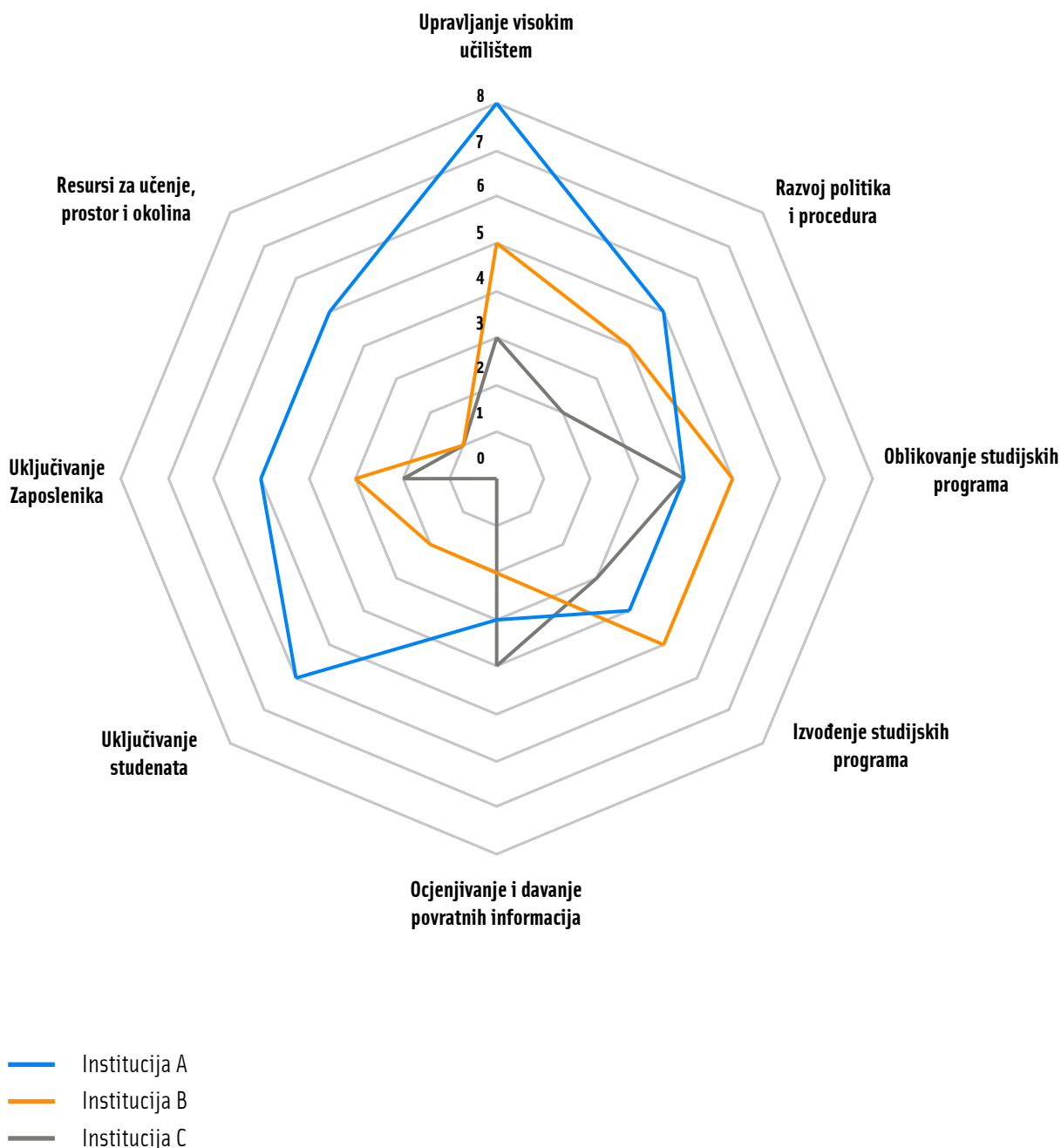
Skale za procjenu omogućuju korisnicima ovih smjernica da ispitaju do koje mjere unapređuju pravednost i socijalnu uključenost. Ponavljaju li ovaj proces ispitivanja u određenim vremenskim razmacima, mogu uspoređivati vlastita postignuća i mjeriti napredak. Također, mogu se uspoređivati sa sličnim korisnicima ovih smjernica te na taj način mjeriti svoja postignuća u širem okruženju. Jedan od mogućih načina ilustrativnog prikazivanja i praćenja vlastitih rezultata kroz dulje razdoblje ili pak usporedbe sa sličnim korisnicima donosimo u Slici 1. Korisnici smjernica mogu samostalno dodatno razraditi korištenje ponuđenih skala i načina prikazivanja postignuća. Preporučujemo da se skale koriste za svako područje odvojeno te da se ne formira konačna ocjena ili skala za sva područja.

Otvoren alat za prilagodbu i nadogradnju

Smjernice su prikladne za korištenje unutar bilo kojeg tipa visokog učilišta: sveučilišta, veleučilišta i visoke škole. Mogu se paralelno koristiti i nadopunjavati različite resurse koji su namijenjeni jačanju pravednosti i socijalne uključenosti u visokom obrazovanju. Smjernice ne teže tome da budu zatvoren i cjelovit sustav, već su otvorene za nadopunjavanje, nadogradnju i prilagodbu različitim vrstama korisnika.

Slika 1. Usporedba rezultata koji se odnose na jačanje pravednosti i socijalne uključenosti na visokim učilištima¹

¹ Ova je slika primjer načina na koji se mogu uspoređivati vlastiti rezultati u različitim etapama razvoja ili pak rezultati između različitih institucija. Rezultati proizlaze primjenom Skale za procjenu razine postignuća (vidi Tabelu 1.) na svih osam poglavlja od kojih se sastoje Smjernice za jačanje pravednosti i socijalne uključenosti (vidi poglavlje 5.).

Tabela 1. Razine postignuća

Općenita prosudba	Bodovi	Opis
Potpuno postignuto (A)	8	Da, potpuno je postignuto i stupanj provedbe prošao je proceduru vanjskog vrednovanja i priznavanja.
	7	Da, potpuno je postignuto; evaluacija učinka je kontinuirana i djeluje se u skladu s rezultatima evaluacija.
	6	Da, ali evaluacija učinka tek treba biti provedena.
Djelomično postignuto (B)	5	Da, ali proces je u tijeku i odgovornost se proširila na širu skupinu zaposlenih, studenata, programa i lokacija.
	4	Da, ali proces je u tijeku te uključuje ograničen broj zaposlenika, studenata, programa i lokacija.
U početnoj fazi (C)	3	Ne, ali napravljen je sveobuhvatni plan.
	2	Ne, ali započela je izrada inicijalnih planova.
	1	Ne, ali postoji svijest o potrebi za promjenom.
Nije započeto (D)	0	Ne razmatra se.
	N/A	Nije relevantno.

3. Područja za jačanje pravednosti i socijalne uključenosti

Projekt E-Quality identificirao je **osam područja unutar kojih je moguće jačati pravednost i socijalnu uključenost na visokim učilištima**. Tabela 2. sadrži opis svih osam područja. Unutar svakog područja nalazi se niz tvrdnji za koje je moguće procijeniti do koje mjere pridonose jačanju pravednosti i socijalne uključenosti na određenom visokom učilištu. Cjelovit popis tvrdnji, zajedno s procjenama razine postignuća za svako od osam područja, nalazi se u poglavlju 5. Smjernice za jačanje pravednosti i socijalne uključenosti“ ovoga dokumenta.

Tabela 2. Područja za jačanje pravednosti i socijalne uključenosti

Područja za jačanje pravednosti i socijalne uključenosti
<p>Upravljanje visokim učilištem</p> <p>Visoko učilište uspješno organizira, upravlja i koordinira aktivnosti vezane za unapređivanje pravednosti i socijalne uključenosti. Ključni dokumenti visokog učilišta sadrže jasne i jednoznačne definicije, ciljeve i aktivnosti koje su usmjerene na promicanje pravednosti i socijalne uključenosti. Politika upravljanja ljudskim resursima jača institucionalnu i osobnu odgovornost za ugradnju pravednosti i socijalne uključenosti u kurikulum. Postoje standardizirane procedure za prikupljanje podataka o različitim karakteristikama studentskog tijela te visoko učilište redovito evaluira učinkovitost i utjecaj politika i praksi koje se odnose na pravednost i socijalnu uključenost.</p>
<p>Razvoj politika i procedura</p> <p>Visoko učilište donijelo je politike i procedure koje omogućuju i potiču ugradnju pravednosti i socijalne uključenosti u različite segmente rada visokog učilišta. Postoje specifične mjere za olakšavanje pristupa studiju te za poticanje uspješnog završetka studiranja za ranjive skupine studenata. Postoje i stručne službe čije su aktivnosti korisne za ranjive skupine studenata. Usustavljena je razmjena primjera dobre prakse i istraživanja o pravednosti i socijalnoj uključenosti unutar i izvan visokog učilišta.</p>
<p>Oblikovanje studijskih programa</p> <p>Organizacija i izvedba studijskih programa omogućuju dostatnu fleksibilnost i uključuju različite pristupe učenju i poučavanju, koji uzimaju u obzir različitost studenata te grade uspješan radni odnos između nastavnika i studenata. Studijski programi prilagođeni su prijašnjim razinama znanja studenata, uključuju različite oblike ocjenjivanja i davanja povratnih informacija studentima. Postoji mogućnost uključivanja studenata i ostalih dionika u oblikovanje studijskih programa. Studijski se programi kontinuirano evaluiraju kako bi odgovorili na potrebe različitih skupina studenata te kako bi se utvrdio i spriječio mogući štetan učinak na određene skupine studenata.</p>

Područja za jačanje pravednosti i socijalne uključenosti

Izvođenje studijskih programa

Prava i obveze studenata jasno su priopćena studentima kao organizirana aktivnost u sklopu studijskih programa. Materijali za učenje dostupni su pravovremeno i u različitim oblicima. Provjera procedura ocjenjivanja osigurava konzistentnost i usporedivost ocjenjivačkih praksi među različitim modulima, studijskim programima, odjelima i fakultetima. Organizacija studijskih programa pruža mogućnost za izgradnju kvalitetnog odnosa između nastavnika i studenata. Potiče se suradnja među studentima.

Ocjenjivanje i davanje povratnih informacija

Procesi ocjenjivanja jasni su i transparentni. Jasno je definiran način formiranja ocjene i o tome su svi studenti unaprijed obaviješteni. Kriteriji za ocjenjivanje pravedni su i nediskriminatorni. Kontinuirano se koriste različiti načini ocjenjivanja i davanja povratnih informacija kako bi se studentima omogućilo da dobiju više od jednog pokazatelja pomoću kojega se dokazuje kako su ostvarili planirane ishode učenja.

Uključivanje studenata

Institucionalne politike, procedure i prakse omogućuju i potiču kontinuirano uključivanje studenata u sve ključne aspekte rada visokog učilišta. Studenti sudjeluju u procesu oblikovanja i izvođenja studijskih programa. Studenti imaju uvid u to kako se koriste njihove evaluacije za povećavanje kvalitete rada visokog učilišta. Visoko učilište pruža jednake prilike svim studentima, posebno onima za koje je ustanovljeno da pripadaju ranjivim skupinama.

Uključivanje zaposlenika

Visoko učilište sustavno potiče zaposlenike na ugradnju pravednosti i socijalne uključenosti u rad visokog učilišta. Nastavnici ugrađuju pravednost i socijalnu uključenost u planiranje, oblikovanje te izvođenje studijskih programa. Prate se i evaluiraju individualna postignuća zaposlenika i njihov učinak na promicanje pravednosti i socijalne uključenosti na visokom učilištu. Postoje institucionalne nagrade, priznanja i napredovanja koja prepoznaju doprinos zaposlenika u jačanju pravednosti i socijalne uključenosti na visokom učilištu.

Resursi za učenje, prostor i okolina

Resursi i prostor za učenje omogućuju poštivanje pravednosti i socijalne uključenosti. Raspored je dovoljno fleksibilan i uzima u obzir studentske obveze i odgovornosti. Pri planiranju građevinskih radova i adaptacija vodi se računa o osiguravanju prostorne dostupnosti za sve studente i zaposlene. Resursi za učenje lako su dostupni, nediskriminatorni te društveno i kulturno raznoliki.

The background features a light green gradient. A large blue circle is positioned in the lower half, overlapping a smaller green circle on the left. A green diagonal bar crosses the bottom right of the blue circle.

4. Primjer upotrebe Smjernica u projektu E-Quality

Budući da se Smjernice mogu koristiti na više različitih načina, projekt E-Quality odlučio se za **institucijsko vrednovanje** pravednosti i socijalne uključenosti na tri partnerska visoka učilišta: Sveučilištu u Rijeci, Sveučilištu u Zadru i Veleučilištu „Marko Marulić“ u Kninu. Cilj vrednovanja bio je sustavno prikupiti podatke o institucionalnim praksama pomoću kojih navedena visoka učilišta unapređuju pravednost i socijalnu uključenost na razini centralne administracije svakoga od navedenih visokih učilišta. Predmet vrednovanja stoga su bila visoka učilišta kao cjeline, a ne neki od njihovih zasebnih dijelova. Ovdje se radi o vanjskom vrednovanju jer je vrednovanje za potrebe projekta E-Quality provodio Institut za razvoj obrazovanja (IRO). Rezultat vrednovanja su **tri institucijska izvještaja** koji sadrže sustavan prikaz postojećeg stanja, prikaz prednosti i nedostataka te preporuke za jačanje i unapređivanje pravednosti i socijalne uključenosti.

Vrednovanja su jednokratno provedena tijekom trajanja projekta E-Quality. IRO je izradio nacrt Smjernica za jačanje pravednosti i socijalne uključenosti² koji je ujedno poslužio kao **protokol za vođenje strukturiranih grupnih intervjua** s glavnim dionicima na svakom partnerskom visokom učilištu. Smjernice sadrže i detaljne **upute o tome kako pripremiti posjet i organizirati intervjue** s predstavnicima uprave (prorektori/prodekani za kvalitetu, za studente i dr.), predstavnicima stručnih službi (ured za kvalitetu, studentska savjetovaništa, ured za razvoj karijera i dr.), predstavnicima nastavnog osoblja (koordinatori za kvalitetu na odjelima/fakultetima, članovi povjerenstva za kvalitetu, voditelji odsjeka/katedri, predavači i dr.) te predstavnicima studenata (predstavnicima Studentskog zbora, studentskih klubova na odjelima/fakultetima i dr.). Voditeljica projekta u IRO-u poslala je navedene Smjernice zajedno s uputama projektnim koordinadorima na svakom od tri visoka učilišta tri tjedna prije posjeta stručnjaka ovim institucijama. Lokalni projektni koordinatori na visokim učilištima prosljedili su dokument Smjernica svim sudionicima intervjua prije posjeta stručnjaka pa su oni bili unaprijed upoznati s temama i pitanjima o kojima se raspravljalo na intervjuiima.

Posjeti svakom od tri visoka učilišta održani su krajem lipnja i početkom srpnja 2014. godine, a intervjui su održani prema sljedećoj shemi:

- intervju s **predstavnicima uprave i stručnih službi** (prorektori/prodekani za kvalitetu i za studente, predstavnici ureda za kvalitetu, ureda za razvoj karijera, studentskih službi i dr.) u trajanju od 1,5 sati. Na ovom intervjuiu razgovaralo se o područjima 1., 2. i 8. iz Smjernica.³
- intervju s **predstavnicima nastavnog osoblja** (koordinatori za kvalitetu na odjelima/fakultetima, članovi povjerenstva za kvalitetu, voditelji odsjeka/katedri i dr.) u trajanju od 1,5 sati. Na ovom intervjuiu razgovaralo se o područjima 3., 4., i 7. iz Smjernica.⁴
- intervju s **predstavnicima studenata** (predstavnicima Studentskog zbora, studentskih klubova na odjelima/fakultetima i dr.) u trajanju od 1,5 sati. Na ovom intervjuiu razgovaralo se o područjima 5. i 6. iz Smjernica.⁵

Svim intervjuiima na sva tri visoka učilišta prisustvovalo je ukupno 38 sudionika. Pojedinačnim intervjuiima prisustvovalo je pak između pet i sedam pripadnika svake od tri navedene skupine dionika. Intervjue su vodili Karin Doolan, glavna istraživačica na projektu E-Quality, sa Sveučilišta u Zadru i Ninoslav Šćukanec, stručnjak za politike visokog obrazovanja na projektu E-Quality. Svi su se intervjui snimali⁶ te je Ninoslav Šćukanec na temelju tonskog zapisa sastavio zapisnike s intervjua, koje je nakon toga analiziralo Stručno povjerenstvo projekta E-Quality. Stručno povjerenstvo projekta činili su Vlasta Vizek Vidović i Iva Košutić (Institut za društvena istraživanja u Zagrebu), Karin Doolan (Sveučilište u Zadru), Mladenka Tkalčić i Lovro Liverić (Sveučilište u Rijeci te članovi Akreditacijskog savjeta Agencije za znanost i visoko obrazovanje), Emita Blagdan i Đurđica Dragojević (Agencija za znanost i visoko obrazovanje), Nina Vranešević Marinić i Ninoslav Šćukanec (Institut za razvoj obrazovanja). Voditelji intervjua i Stručno povjerenstvo odlučili su da se neće

² Nacrt Smjernica nalikovao je sadržaju poglavlja 5. Smjernice za jačanje pravednosti i socijalne uključenosti“ ove publikacije.

³ Vidi poglavlje 5. Smjernice za jačanje pravednosti i socijalne uključenosti“.

⁴ Ibidem

⁵ Ibidem

⁶ Svi sudionici intervjua su dali dopuštenje za snimanje intervjua.

koristiti skalama za procjenu razine postignuća, jer raspored projektnih aktivnosti i rokova nisu omogućili dovoljno vremena za upotrebu skala i sastavljanje kvantitativnog izvještaja.

Konačni rezultat rada Stručnog povjerenstva su **tri izvještaja koji daju kvalitativni pregled stanja pravednosti i socijalne uključenosti na svakome od tri navedena partnerska visoka učilišta**. Struktura izvještaja slijedila je strukturu Smjernica pa je centralni dio svakog izvještaja podijeljen na osam područja. Unutar svakog područja opisani su glavni nalazi i za svaki nalaz dane su preporuke koje mogu dodatno unaprijediti prakse pravednosti i socijalne uključenosti. Osim toga, izvještaji sadrže i sumarni pregled prednosti, nedostataka i preporuka koji su zajedno s osnovnim informacijama o visokim učilištima pridodani na početak svakog izvještaja. Tri spomenuta izvještaja objavljena su kao zasebni projektni dokument. Spomenuti izvještaji, kao i ostali dokumenti razvijeni unutar projekta E-Quality, dostupni su na projektnoj stranici www.ipa-equality.eu ili na internetskoj stranici IRO-a www.iro.hr.

Izvještaji su prije objave poslani lokalnim projektnim koordinatorima na svakom visokom učilištu kako bi se svako partnersko visoko učilište moglo očitovati o sadržaju izvještaja. Stručno povjerenstvo uzelo je u obzir sve povratne informacije s visokih učilišta i ugradilo ih je u konačnu verziju izvještaja. Time je završen proces vrednovanja za koji se opredijelio projekt E-Quality, a izvještaji su vrijedan rezultat koji sadrži detaljan i stručan uvid u stanje pravednosti i socijalne uključenosti za tri navedena visoka učilišta. Na temelju toga Sveučilište u Rijeci, Sveučilište u Zadru i Veleučilište „Marko Marulić“ u Kninu moći će utemeljeno donositi odluke o budućim poslovnim planovima koji će pridonijeti jačanju pravednosti i socijalne uključenosti. **Važno je istaknuti da je ovdje opisan samo jedan od mnogobrojnih načina na koji se mogu koristiti Smjernice - svako visoko učilište ima mogućnost samostalno odlučiti na koji će način upotrijebiti Smjernice.**

The background features a light green gradient. A large blue circle is positioned in the lower half, overlapping with a smaller green circle on the left. A green diagonal bar crosses the bottom right of the blue circle.

5. Smjernice za jačanje pravednosti i socijalne uključenosti

Ovo poglavlje predstavlja središnji dio ovoga dokumenta i sastoji se od smjernica koje su podijeljene u osam poglavlja unutar kojih je moguće jačati pravednost i socijalnu uključenost na visokim učilištima. Upotreba ovih smjernica opisana je u ranijim poglavljima, kao i način na koji su ove smjernice upotrijebljene u projektu E-Quality. Budu li visoka učilišta ili pojedinci trebali dodatne informacije i pomoć vezane uz korištenje smjernica, molimo da se obrate Institutu za razvoj obrazovanja na iro@iro.hr.

1.

Upravljanje visokim učilištem

U ovom se poglavlju razmatra kako visoko učilište organizira, upravlja i koordinira aktivnostima povezanim s unapređivanjem pravednosti i socijalne uključenosti.

1.1 Definicija i vizija pravednosti i socijalne uključenosti nalazi se u strateškim dokumentima visokog učilišta.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

1.2 Misija visokog učilišta sadrži i promiče poštivanje i unapređivanje pravednosti i socijalne uključenosti.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

1.3 Uprava visokog učilišta posvećena je i aktivna u promicanju pravednosti i socijalne uključenosti.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

1.4 Politika upravljanja ljudskim resursima visokog učilišta (nastavno i administrativno osoblje) jača institucionalnu i osobnu odgovornost za ugradnju pravednosti i socijalne uključenosti u kurikulum.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

1.5 Osigurani su dostatni ljudski, finansijski i materijalni resursi koji osiguravaju ugradnju i razvoj pravednosti i socijalne uključenosti unutar cijele institucije i svih njezinih studijskih programa.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

1.6 Postoji uspješna suradnja između odjela/fakulteta i različitih studentskih službi koja pridonosi ugradnji pravednosti i socijalne uključenosti unutar cijele institucije.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

1.7 Nastavnicima s relevantnom ekspertizom (u području pravednosti i socijalne uključenosti) dana je strateška odgovornost i uprava ih angažira kod ugradnje pravednosti i socijalne uključenosti u rad visokog učilišta.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

1.8 Visoko učilište prikuplja, analizira i rabi kvantitativne i kvalitativne podatke i istraživanja koja se odnose na pristup, napredovanje, završetak i odustajanje od studija. Postoje standardizirane procedure za prikupljanje podataka.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

1.9 Visoko učilište redovito nadzire i evaluira učinkovitost i utjecaj politika i praksi koje se odnose na pravednost i socijalnu uključenost (unutar cijele institucije i svih njezinih studijskih programa).

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

2.

Razvoj politika i procedura koje potiču pravednost i socijalnu uključenost

U ovom se poglavlju razmatraju politike i procedure koje omogućuju i potiču ugradnju pravednosti i socijalne uključenosti u rad visokog učilišta.

2.1 Relevantni pravilnici ugrađuju pravednost i socijalnu uključenost u rad visokog učilišta.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

2.2 Kontinuirano je osigurano stručno usavršavanje kako bi se izgrađivala ekspertiza i kapacitet zaposlenih (nastavno i administrativno osoblje) za ugradnju pravednosti i socijalne uključenosti u rad visokog učilišta.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

2.3 Usustavljena je razmjena primjera dobre prakse i istraživanja o pravednosti i socijalnoj uključenosti unutar visokog učilišta i izvan njega.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

2.4 Zaposlenici, studenti i ostali dionici surađuju na razvoju politika i procedura koje utječu na poštivanje pravednosti i socijalne uključenosti na visokom učilištu.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

2.5 Postoje specifične mjere (uključuje stipendije) na visokom učilištu za olakšavanje pristupa studiju za ranjive studente (npr. stariji studenti, studenti roditelji, studenti iz obitelji nižeg socio-ekonomskog statusa, studenti s invaliditetom i dr.).

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

2.6 Postoje specifične mjere (uključuje stipendije) na visokom učilištu za poticanje uspješnog tijeka studiranja za ranjive studente (npr. stariji studenti, studenti roditelji, studenti iz obitelji nižeg socio-ekonomskog statusa, studenti s invaliditetom i dr.).

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

2.7 Postoje stručne službe na visokom učilištu čije su aktivnosti korisne za ranjive studente (npr. stariji studenti, studenti roditelji, studenti iz obitelji nižeg socio-ekonomskog statusa, studenti s invaliditetom i dr.).

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

3.

Oblikovanje studijskih programa

Ovo je poglavlje usredotočeno na oblikovanje studijskih programa te uključuje planiranje, ocjenjivanje, evaluaciju i reviziju studijskih programa.

3.1 Nastavnici visokog učilišta posvećeni su i aktivni u promicanju pravednosti i socijalne uključenosti.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

3.2 Uprava visokog učilišta posvećena je i aktivna u promicanju pravednosti i socijalne uključenosti.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

3.3 Kulturu kvalitete na odsjeku/odjelu/fakultetu čini i njegovanje pravednosti i socijalne uključenosti.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

3.4 Studijski programi prilagođeni su, koliko je to moguće, prijašnjim razinama znanja studenata (gimnazijski, strukovni programi).

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

3.5 Izvedba studijskog programa uključuje različite pristupe učenju i poučavanju koji uzimaju u obzir različitost studenata te koji grade uspješan radni odnos između nastavnika i studenata.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

3.6 Studijski programi uključuju različite oblike ocjenjivanja i davanja povratnih informacija (npr. i pismeni i usmeni ispiti).

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

3.7 Studentima s invaliditetom omogućeno je prilagođeno polaganje ispita.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

3.8 Visoko učilište omogućuje dostatnu fleksibilnost u organizaciji studijskih programa koja uzima u obzir različitost studenata i njihovih individualnih potreba (npr. fleksibilnost u izvođenju nastave koja uključuje poučavanje i ocjenjivanje na daljinu; različiti oblici suvremene tehnologije uključeni su u izvedbu studijskog programa i dr.).

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

3.9 Postoji mogućnost uključivanja studenata u oblikovanje studijskih programa.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

3.10 Jesu li ostali dionici (npr. predstavnici tržišta rada iz javnog i privatnog sektora, ugledni poduzetnici i dr.) uključeni u oblikovanje studijskih programa?

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

3.11 Studijski programi kontinuirano se evaluiraju kako bi se utvrdio i spriječio mogući štetan učinak na određene skupine studenata.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

3.12 Nastavnici imaju pristup informacijama, savjetima i poduci kako bi oblikovali inkluzivan kurikulum (uključuje i rad sa studentima s invaliditetom).

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

4.

Izvođenje studijskih programa

Ovo je poglavlje usredotočeno na to kako se izvodi studijski program da bi se osigurala pravednost i uključenost svih studenata u procesu učenja i nastave.

4.1 Prava i obveze studenata jasno su priopćena studentima kao organizirana aktivnost u sklopu studijskog programa (posebice na njegovom početku).

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

4.2 Organizacija studijskih programa pruža niz mogućnosti za izgradnju kvalitetnog odnosa između nastavnika i studenata.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

4.3 Suradnja između vršnjaka/kolega potiče se i omogućava kroz proces poučavanja.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

4.4 Materijali za učenje dostupni su pravovremeno i u različitim oblicima.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

4.5 Studenti visokog učilišta posvećeni su i aktivni u promicanju pravednosti i socijalne uključenosti.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

4.6 Nadzor i provjera procedura ocjenjivanja osiguravaju konzistentnost i usporedivost ocjenjivačkih praksi među različitim modulima, studijskim programima, odjelima i fakultetima.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

5.

Ocjenjivanje i davanje povratnih informacija

U ovom je poglavlju obuhvaćen način na koji se oblikuje, provodi i upravlja ocjenjivanjem i davanjem povratnih informacija kako bi se omogućilo da svi studenti pokažu svoj potencijal.

5.1 Procesi ocjenjivanja jasni su i transparentni. Jasno je definiran način formiranja konačne ocjene i o tome su svi studenti unaprijed obaviješteni.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

5.2 Kriteriji za ocjenjivanje pravedni su i nediskriminatorni.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

5.3 Kontinuirano se koriste različiti načini ocjenjivanja i davanja povratnih informacija kako bi se studentima omogućilo da dobiju više od jednoga pokazatelja pomoću kojega se dokazuje kako su ostvarili planirane ishode učenja.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

5.4 Postoji mogućnost da studenti razgovaraju s nastavnicima o dobivenoj ocjeni.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

6.

Uključivanje studenata

Ovo je poglavlje usmjereno na suradnju visokog učilišta sa studentima u upravljanju procesom učenja i nastave te u oblikovanju i provedbi studijskih programa. Posebnu pozornost treba pridati jednakim prilikama za sve studente, posebno one za koje je ustanovljeno da pripadaju ranjivim skupinama.

6.1 Institucionalne politike, procedure i prakse omogućuju i potiču kontinuirano uključivanje studenata u sve ključne aspekte rada visokog učilišta. Studenti sudjeluju u oblikovanju i izvođenju studijskih programa.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

6.2 Uprava visokog učilišta posvećena je i aktivna u promicanju pravednosti i socijalne uključenosti.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

6.3 Studenti imaju uvid u to kako se koriste njihove evaluacije za povećavanje kvalitete rada visokog učilišta.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

6.4 Potiče se suradnja između vršnjaka/kolega u procesu učenja i poučavanja.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

7.

Uključivanje zaposlenika

U ovom se poglavlju razmatra kako visoko učilište omogućuje i ohrabruje zaposlenike svih sastavnica, studentskih službi i drugih na ugradnju pravednosti i socijalne uključenosti u rad visokog učilišta.

7.1 Zaposlenici (nastavno i administrativno osoblje) surađuju kako bi ugradili pravednost i socijalnu uključenost u rad visokog učilišta.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

7.2 Nastavnici ugrađuju pravednost i socijalnu uključenost u planiranje, oblikovanje te izvođenje studijskih programa.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

7.3 Prate se i evaluiraju individualna postignuća zaposlenika (nastavno i administrativno osoblje) i njihov učinak na promicanje pravednosti i socijalne uključenosti na visokom učilištu.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

7.4 Postoje institucionalne nagrade, priznanja i napredovanja koja prepoznaju doprinos zaposlenika (nastavno i administrativno osoblje) u jačanju pravednosti i socijalne uključenosti na visokom učilištu.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

7.5 Zaposlenici (nastavno i administrativno osoblje) sa specifičnom ekspertizom u području pravednosti i socijalne uključenosti promoviraju, potiču i savjetuju druge o ugrađivanju pravednosti i socijalne uključenosti u rad visokog učilišta.

Razina postignuća i bodovi:

Primjeri:

8.

Resursi za učenje, prostor i okolina

U ovom se poglavlju razmatraju resursi i prostor za učenje i nastavu te fizička okolina u kojoj se odvijaju učenje i nastava kako bi se osiguralo da poštuju pravednost i socijalnu uključenost.

8.1 Raspored/satnica je dovoljno fleksibilna i uzima u obzir studentske obveze i odgovornosti.

Razina postignuća i bodovi:

Primjeri:

8.2 Lokacije za učenje i nastavu su dostupne te je osiguran transfer između različitih lokacija (s posebnim osvrtom na prilagođenost zgrada za studente s invaliditetom).

Razina postignuća i bodovi:

Primjeri:

8.3 Opravdava se nedolazak na nastavu za studente koji imaju otežavajuće životne okolnosti (npr. studenti roditelji, studenti s invaliditetom, studenti putnici, studenti koji rade uz studij zbog financijskih poteškoća i dr.).

Razina postignuća i bodovi:

Primjeri:

8.4 Resursi za učenje su lako dostupni (knjižnica je dobro opremljena), nediskriminatorni te društveno i kulturno raznoliki.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

8.5 Informacijsko-tehnološki sustavi su dostupni i odgovaraju stalnim tehnološkim promjenama, zahtjevima programa i kolegija, studentskim pravima i nastavnim metodama.

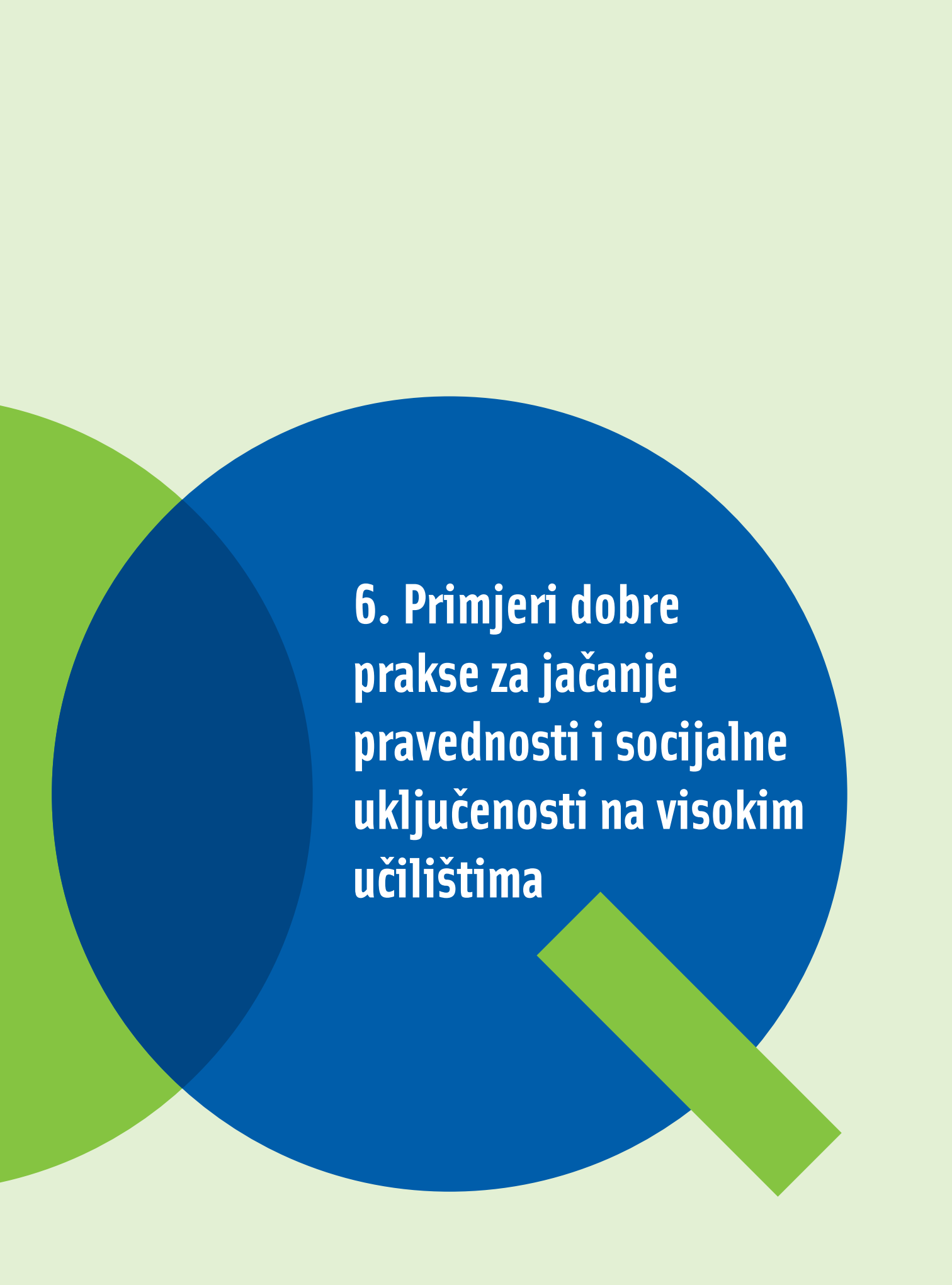
Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

8.6 Pri planiranju građevinskih radova i adaptacija vodi se računa o osiguravanju prostorne dostupnosti kako bi se objekti mogli prilagoditi potrebama svih ključnih dionika.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

8.7 Svi aspekti rada i organizacije visokog učilišta poštuju pravednost i socijalnu uključenost, što uključuje i omogućavanje učenja na daljinu, te obavljanje stručne prakse i terenske nastave unutar financijskih mogućnosti studenata.

Razina postignuća i bodovi:	Primjeri:

The background features a light green gradient. A large blue circle is positioned in the lower half, overlapping a smaller green circle on the left. A green diagonal bar crosses the bottom right of the blue circle.

6. Primjeri dobre prakse za jačanje pravednosti i socijalne uključenosti na visokim učilištima

Preporučujemo svima zainteresiranima za različite primjere dobre prakse za jačanje pravednosti i socijalne uključenosti u visokom obrazovanju u zemljama članicama Bolonijskog procesa da pretraže bazu podataka projekta „Peer Learning for the Social Dimension“ (PL4SD). Ova opsežna baza podataka nudi sustavan pregled različitih praksi u Europskom prostoru visokog obrazovanja i moguće ju je pretraživati po različitim kriterijima. Baza je dostupna na internetskim stranicama projekta PL4SD: <http://www.pl4sd.eu/index.php/database/search-database>.

Ovdje donosimo kraći pregled primjera dobre prakse na visokim učilištima⁷ koji pridonose jačanju pravednosti i socijalne uključenosti:

- **Programi za pristup visokom obrazovanju za odrasle studente (*access courses*):**

Ovakvi programi pokrenuti su s ciljem omogućavanja ulaska u visoko obrazovanje osobama koje nemaju potrebne formalne kvalifikacije. Ciljna skupina za ove programe uglavnom su starije osobe koje su napustile školovanje prije dobivanja formalne svjedodžbe ili su pak dulje vrijeme izvan sustava obrazovanja. Programi se odvijaju na visokim učilištima ili u centrima za cjeloživotno učenje i mogu se vrlo često pronaći u Velikoj Britaniji i Irskoj. Program se može sastojati od priprema za specifični studijski program ili pak od općenitijih priprema za studij na nekom visokom učilištu.

Ovakvi programi u Velikoj Britaniji i Irskoj uglavnom traju jednu godinu i omogućuju pohađanje programa uz izvršavanje radnih obveza vezanih uz zaposlenje. Dostupni su i različiti oblici pohađanja nastave uvečer ili putem učenja na daljinu. Završetkom ovakvih programa dobiva se diploma za pristup visokom obrazovanju na temelju koje se ostvaruje pravo upisa u studijske programe na partnerskim visokim učilištima. Uobičajeno je da navedene programe akreditira nadležna nacionalna agencija za osiguravanje kvalitete u visokom obrazovanju. Najčešće su ovakvi programi besplatni i plaća ih država.

- **Poticanje učenika strukovnih srednjih škola na upis u visoka učilišta:**

Nizozemska vlada na različite načine potiče učenike srednjih strukovnih škola da upišu studije na visokim učilištima, jer su uočili da se ova skupina učenika rjeđe odlučuje na visoko obrazovanje. Projekt „Zlatna vrata“ imao je za cilj poticati suradnju između srednjih strukovnih škola te veleučilišta i visokih škola na kojima se izvode stručni studiji. Učenici su stavljeni u kontakt s visokim učilištima prije nego što su završili srednju školu. U trećoj godini učenici su pohađali informativno predavanje u školi na kojemu su predstavnici određenog visokog učilišta dali osnovne informacije o studijskim programima tehničkog usmjerenja. Nakon toga, manji broj zainteresiranih učenika pohađao je trodnevni orijentacijski program na visokom učilištu. Potom su neki od njih pohađali večernju nastavu iz matematike na visokom učilištu. Ambiciozniji učenici su nakon toga nastavili pohađati visoko učilište jedan dan u tjednu tijekom 20 tjedana, pri čemu su uz mentorsku podršku profesora unapređivali znanje iz matematike te su radili na projektima koje je vodilo visoko učilište. Ovim programom, kroz suradnju škola i visokih učilišta, želi se osigurati prelazak većeg broja učenika iz srednjih strukovnih škola u visoko obrazovanje – to se omogućuje pružanjem informacija, savjetovanjem i mentorskom pomoći kako bi se osiguralo da učenici imaju znanja i informacije koje su im potrebne za upis studija.

- **Poticanje žena da upišu studij iz STEM područja:**

Sveučilište u Rochesteru u SAD-u organizira trodnevnu ljetnu školu iz fizike za učenice u dobi od 14-16 godina koje nemaju interes za fiziku, ali pokazuju želju za učenjem i znanstvenom karijerom. Program ljetne škole odvija se na Sveučilištu i uključuje interaktivna predavanja, strukturirano učenje, rad na projektima, posjet

⁷ Primjeri su preuzeti iz dokumenta Camilleri i Muhleck (2010).

sveučilišnim laboratorijima te sastanke s predavačicama koje rade kao znanstvenice na Sveučilištu i koje im prenose svoje iskustvo rada na Sveučilištu. Program nastoji kroz diskusije, poticanjem kreativnosti, kroz timski rad i rodni pristup znanosti ohrabriti učenice da upišu studij fizike.

- **Projekt „Sveučilište za djecu i mlade”⁸:**

Sveučilište u Bradfordu (UK) pokrenulo je navedeni projekt pomoću kojega nastoji povećati aspiracije za visokim obrazovanjem među pripadnicima etničkih manjina koje tradicionalno ne prepoznaju prednosti visokog obrazovanja za osobni razvoj i veću društvenu uključenost. Projekt provodi aktivnosti kojima se pozivaju djeca i mladi od 13 i više godina, zajedno s roditeljima, i koji pripadaju etničkim manjinama, da posjete Sveučilište svaku subotu. „Sveučilište za djecu i mlade” pruža im praktičnu pomoć pri pisanju zadaća i pomaže im u pripremama za različite ispite. Sveučilište otvara pristup svim svojim prostorijama. Projekt nastoji pozitivno utjecati na bolje rezultate u školi, što će u kasnijim fazama obrazovanja omogućiti lakši ulaz u visoko obrazovanje za pripadnike etničkih manjina.

⁸ Primjer je preuzet iz dokumenta Thomas et al. (2005).

Literatura

Bologna Process - European Higher Education Area. (2007). London Communiqué. Towards the European Higher Education Area: Responding to Challenges in a Globalised World. Dostupno na: http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/London_Communique18May2007.pdf

Camilleri, A. F. i Muhleck, K. (2010). Evolving Diversity: An Overview of Equitable Access to Higher Education in Europe. Equenet project. Dostupno na: <http://www.equenet.info/wp-content/uploads/2011/09/Evolving-Diversity.pdf>

Doolan, K., Košutić, I. i Barada, V. (2011). Institucijski poticaji i prepreke za uspjeh u studiju: perspektiva studenata/ica. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja.

Orr, D., Gwosć, C. i Netz, N. (2011). Social and Economic Conditions of Student Life in Europe. Synopsis of indicators. Final report. Eurostudent IV 2008-2011. Bielefeld: W. Bertelsmann Verlag. Dostupno na: http://www.felvi.hu/pub_bin/download/eurostudent/EUROSTUDENT_IV.pdf

Farnell, T., Doolan, K., Matković, T., i Cvitan, M. (2011). Socijalna i ekonomska slika studentskog života u Hrvatskoj: Nacionalno izvješće istraživanja Eurostudent za Hrvatsku. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja. Dostupno na: http://www.iro.hr/userdocs/File/Publikacije/EUROSTUDENT_Nacionalno_izvjesce_RH_2011.pdf

Farnell, T., Doolan, K., Matković, T., i Cvitan, M. (2013). Socijalna uključenost visokog obrazovanja u Hrvatskoj: analiza stanja. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja. Dostupno na: http://www.iro.hr/userdocs/File/Publikacije/Socijalna_ukljucivost_visokog_obrazovanja.pdf

Martin, M. (Ed.). (2010). Equity and Quality Assurance: A marriage of Two Minds. Paris: UNESCO, International Institute for Educational Planning. Dostupno na: <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001871/187184e.pdf>

May, H. i Bridger, K. (2010). Developing and Embedding Inclusive Policy and Practice. York: The Higher Education Academy.

May, H. i Thomas, L. (2010). Embedding Equality and Diversity in the Curriculum Self-evaluation Framework. York: The Higher Education Academy. Dostupno na: http://jisctechdis.ac.uk/assets/Documents/inclusion/Embedding_EandD_Selfevaluation_Framework.pdf

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta RH. (2012). Ugovor o punoj subvenciji participacije redovitih studenata u troškovima studija u akademskim godinama 2012./2013., 2013./2014., i 2014./2015. Zagreb: MZOS. Dostupno na: <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=3329>

Hrvatski Sabor. (2014). Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije. Zagreb: Hrvatski Sabor.

The Council of the European Union. (2009). Strategic Framework for European Cooperation in Education and Training ('ET 2020'). OJ C 119/02, 12.05.2009.

Thomas, L. (2012). Building Student Engagement and Belonging in Higher Education at a Time of Change: A Summary of Findings and Recommendations from the What Works? Student Retention & Success programme. London: Paul Hamlyn

Foundation. Dostupno na: http://www.heacademy.ac.uk/resources/detail/retention/research_and_practice_resources.
Thomas, L., May, H., Harrop, H., Houston, M., Knox, H., Foong Lee, M., Osborne, M., Pudner, H. i Trotman, C. (2005). From the Margins to the Mainstream: Embedding Widening Participation in Higher Education. Project report commissioned by Universities UK and the Standing Conference of Principals.

May, H. I Bridger, K. (2010). Developing and Embedding Inclusive Policy and Practice. York: Higher Education Academy.

O Ediciji E-Quality

Edicija E-Quality, serija publikacija o unapređivanju kvalitete te jačanju pravednosti i socijalne uključenosti u visokom obrazovanju, sastoji se od sljedećih pojedinačnih publikacija:

Doolan, K., Košutić, I. i Barada, V. (2015). **Institucijski poticaji i prepreke za uspjeh u studiju: perspektiva studenata/ica** (Izvešće o nalazima istraživanja). Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja.

Izveštaj o provedenom istraživanju pomoću kojega su identificirane institucijske prepreke i poticaji uspjeha u studiju za ranjive skupine studenata.

Šćukanec, N. (2015). **Izveštaji o stanju pravednosti i socijalne uključenosti na Sveučilištu u Rijeci, Sveučilištu u Zadru i Veleučilištu „Marko Marulić“ u Kninu** (Nalazi i preporuke projekta E-Quality). Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja.

Izveštaji o vanjskom vrednovanju visokih učilišta koji procjenjuju poštivanje pravednosti i socijalne uključenosti u upravljanju visokim učilištima, u oblikovanju i izvođenju studijskih programa te u vrednovanju postignuća studenata i zaposlenika.

Šćukanec, N. (2015). **Smjernice za jačanje pravednosti i socijalne uključenosti na visokim učilištima** (Smjernice za visoka učilišta u Hrvatskoj). Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja.

Prikaz strukture i upotrebe alata pomoću kojega visoka učilišta mogu kontinuirano unapređivati pravednost i socijalnu uključenost.

Thomas, L. (2015). **Oznaka kvalitete za unapređivanje pravednosti i socijalne uključenosti u visokom obrazovanju u Hrvatskoj** (Preporuke i pregled međunarodne dobre prakse). Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja.

Prijedlog uvođenja inovativnog mehanizma za osnaživanje i nagrađivanje visokih učilišta koja unapređuju pravednost i socijalnu uključenost.

Šćukanec, N. (2015). **Kako jačati pravednost i socijalnu uključenost na visokim učilištima?** (Glavni nalazi i preporuke projekta E-Quality). Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja.

Sažetak ključnih aktivnosti projekta E-Quality i preporuke za obrazovnu politiku.

Šćukanec, N., Doolan, K., Thomas, L., Košutić, I. i Barada, V. (2015). **Unapređivanje kvalitete u visokom obrazovanju kroz jačanje pravednosti i socijalne uključenosti** (Pregled rezultata projekta E-Quality). Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja.

Završna publikacija projekta E-Quality s pregledom ostvarenih rezultata.

Iscrpnije informacije o projektu E-Quality, kao i elektroničke verzije spomenutih publikacija, dostupne su za preuzimanje na internetskoj stranici projekta www.ipa-equality.eu ili na internetskoj stranici IRO-a, www.iro.hr, a mogu se dobiti i na zahtjev preko e-adrese iro@iro.hr.

Nositelj projekta:

Institut za razvoj
obrazovanja

Institut za razvoj obrazovanja
Trg Nikole Zrinskog 9
10000 Zagreb
t: +385 1 4555 151 / +385 1 4817 195
f: +385 1 4555 150
iro@iro.hr
www.iro.hr

Projektni partneri:

Sveučilište u Rijeci
www.uniri.hr

Sveučilište u Zadru
www.unizd.hr

Veleučilište "Marko Marulić" u Kninu
www.veleknin.hr

Agencija za znanost i visoko obrazovanje
www.azvo.hr

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
www.idi.hr

Udruga za razvoj visokoga školstva „Universitas“
www.universitas.hr

Posredničko tijelo razine 1:

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta

Ministarstvo znanosti obrazovanja i sporta
esf@mzos.hr
www.mzos.hr

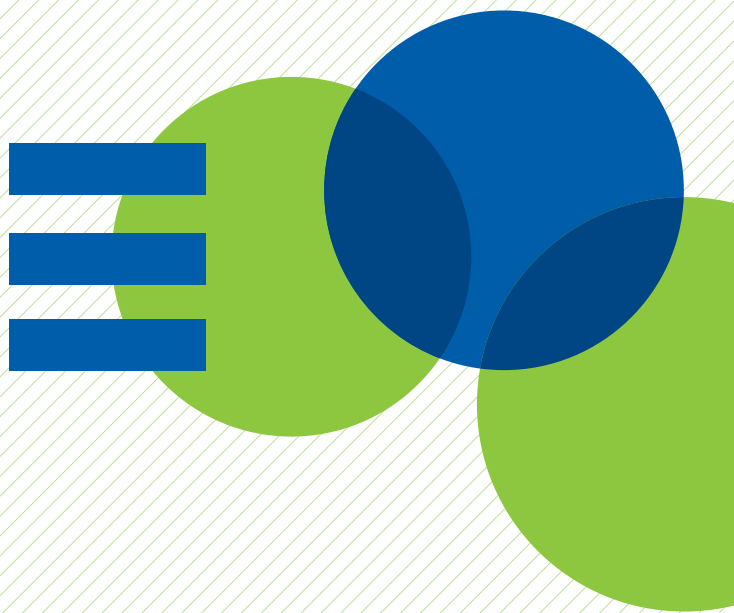
Posredničko tijelo razine 2:

Agencija za
strukovno obrazovanje
i obrazovanje odraslih

Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih
Organizacijska jedinica za upravljanje strukturnim instrumentima (DEFCO)
defco@asoo.hr
www.asoo.hr

Za više informacija o EU fondovima: www.strukturnifondovi.hr

ISBN 978-953-7901-21-9

Institut za razvoj obrazovanja
Trg Nikole Zrinskog 9
HR - 10000 Zagreb
t: +385 1 4555 151 / +385 1 4817 195
f: +385 1 4555 150
iro@iro.hr
www.iro.hr